

N:o 75.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående anslag till forskningar efter svenska minnen i främmande länder; gifven Stockholms slott den 30 mars 1900.

Under åberopande af hvad bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag innehåller, vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 3,000 kronor såsom understöd till företagande af forskningar efter svenska minnen i främmande länder, under vilkor att den person, hvilken erhåller uppdrag att utföra berörda forskningar, skall vara skyldig att till vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien öfverlemna de afbildningar och anteckningar m. m., som blifva frukten af hans forskningar.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Nils Claesson.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 mars 1900.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LAGERHEIM,
Statsråden: WIKBLAD,
ANNERSTEDT,
herr VON KRUSENSTJERNA,
grefve WACHTMEISTER,
CLAËSON,
DYRSSEN,
CRUSEBJÖRN,
RESTADIUS.

Departementschefen, statsrådet Claëson anförde ytterligare:

»Uti en af vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien med underdånig skrifvelse den 6 februari 1900 till Eders Kongl. Maj:t öfverlemnad, till riksantikvarien stäld ansökning har e. o. amanuensen vid statens historiska museum F. R. Martin anhållit, att akademien måtte hos Eders Kongl. Maj:t utverka ett anslag till bestridande af kostnader för forskningar under innevarande års sommar efter svenska minnen i Ryssland och Turkiet.

I berörda ansökning har Martin anført, bland annat, att, sedan han i maj 1898 af Eders Kongl. Maj:t erhållit ett understöd af 1,000 kronor för att i Ryssland och Turkiet söka spår af Konung Carl XII:s vistelse i dessa länder och samma års sommar anträdt resan, denna genast kröntes med den framgång, att redan i Eremitaget i S:t Petersburg och i kejserliga skattkammaren i Moskwa talrika minnen återfunnits i form af dyrbara silfverskatter, skänkta till Zaren icke blott af Konung Carl XII

utan äfven af Sveriges andra regenter under stormaktstiden. Öfver alla dessa dyrbarheter hade i slutet af år 1899 utgifvits ett större arbete med 51 ljustrycksplanscher under titel »Kongliga svenska gåfvor till ryske Zaren», ett arbete, som rönt ett synnerligen välvilligt mottagande, men hvars värdiga utförande tillika kräft högst betydliga penningeuppoftningar från Martins sida, uppgående till öfver 3,000 kronor. Genast i början af dessa forskningar hade Martin kommit till insigt, att, om de skulle gifva ett verkligt godt resultat, ramen för dem borde betydligt utvidgas, så att de skulle omfatta alla svenska minnen i Ryssland, hvilka ingalunda vore få eller obetydliga. I S:t Petersburg finnes i Eremitaget ett antal porträtt af svenska historiska personer, presenter af svenska monarker under 1700-talet, och rester af Drottning Christinas samlingar samt i Peter den stores galleri många föremål af intresse för Sveriges historia, såsom t. ex. ett antal kopparbasreliefer, som Zaren låtit utföra till minne af drabbningar med svenskarne och till hvilka han sjelf gjort utkastet. I arsenalen kunde kanske återfinnas de kanoner, Konung Carl XII skänkte Zaren år 1697. I Moskvas Kreml finnes, utom troféerna från Pultava och de redan afbildade silfverskatterna, porträtt och flere andra föremål af intresse för oss. I privatsamlingar torde ej heller så litet kunna uppletas; Martin kände åtminstone en sådan, som bland annat innehölle talrika arbeten utförda af svenska fångar i början af 1700-talet. De så kallade Sigtunaportarne i Nowgorods Sophia-kyrka hade ännu ej varit föremål för undersökning från svensk sida. Kanske skulle man verkligen kunna bevisa deras härkomst från Sigtuna. I Tobolsk — som bekant en af hufvudorterna för de svenska fångarne — finnes ett litet museum med svenska minnen, hvilket ej heller ännu varit föremål för närmare granskning. Helt visst kunde likaledes i Barnaul minnen efter de svenska fångarnes vistelse der uppletas. På Pultavas slagfält, der snart en minnesvård öfver de fallne svenskarne komme att resas af svenska folket, borde noggranna undersökningar företagas för att utröna, hvar de stupade karolinerna låge begrafna, till hvilka undersökningar Martin redan erhållit tillstånd. För Martin hade uppgifvits, att flere af de gamla adelslägterna, som bodde i grannskapet af Pultava, egde minnen af svenskarne. Kanske skulle det svenska fältarkivet, som försvunnit vid slaget, kunna återfinnas. I en aflägsen stad i Kaukasus lefde ännu en ättling af krimiska khanen Dewlet Girai, som pietetsfullt bevarade gåfvor af hjeltekonungen till hans stamfader. Det vore ej omöjligt, att i familjearkivet viktiga handlingar återfunnes.

Med dessa exempel hade Martin endast velat antyda några få utgångspunkter. Helt säkert skulle, om de ifrågasatta efterforskningarna

blefve verklighet, många och viktiga minnen kunna framdragas ur glömska, såsom fallet varit med de nu publicerade svenska silfverskatterna i Kreml. En dylik undersökning borde ej uppskjutas, då den derigenom skulle betydligt försvåras. Genom sina talrika resor i Ryssland hade Martin så småningom lyckats förvärfva sig en rätt vidsträckt krets af bekanta, af hvilka flere nu vore specielt intresserade af dessa forskningar och lofvat att på allt sätt understödja dem, hvarpå Martin redan sett tydliga bevis. Hans plan vore, att dessa undersökningar, för att bilda ett afslutadt helt, ej skulle inskränkas endast till Ryssland, utan äfven omfatta Östersjöprovinserna, Polen, Tyskland och det öfriga Europa. I Östersjöprovinserna finnes, som bekant, mycket talrika minnen, som vore af stor vikt för vår kultur- och konsthistoria, men som ännu ej varit föremål för närmare granskning och beskrifning. Att äfven i Polen många viktiga minnen råkat i glömska, derom vittnade bäst upptäckten af prinsessan Annas grafvård i Thorn. Att Tyskland vore rikt på svenska minnen, som ännu ej varit föremål för systematisk efterforskning, vore allmänt bekant, i det att nästan hvarje museum egde för oss dyrbara relikier. Mindre känd vore t. ex. den praktfulla, nu i Leipzig förvarade pokal, som Gustaf Vasa skänkt Luther. Ej ens i Frankrike saknades för vår konsthistoria intressanta arbeten, såsom den ståtliga möbel — kanske det praktfullaste arbetet af någon svensk konstnär under 1700-talet — som nu prydde Chantilly slott, till hvars forne egare den skänkts af Konung Gustaf III. Äfven från andra länder, icke minst från vårt grannland Danmark, skulle många exempel på svenska minnen kunna anföras.

Resultatet af dessa forskningar, under hvilka noggranna fotografier och afbildningar med beskrifningar skulle göras af hvarje för Sveriges historia intressant föremål som återfunnes, skulle, om de kunde genomföras systematiskt, helt visst motsvara de dermed förenade kostnaderna, hvilka ej kunde stiga till några större belopp. För att med fördel utföra ett dylikt arbete måste man fördela det på flere år. Första året skulle t. ex. egnas åt Ryssland och Turkiet, det andra åt Östersjöprovinserna och möjligen Polen, det tredje åt Tyskland och det fjerde åt det öfriga Europa. Det torde knappt vara nödvändigt att för hvarje år vistas på främmande botten mer än 3 till 4 månader; mellantiden skulle användas att ordna det hemförda materialet, som, sedan det vore fullt samladt, skulle utgifvas i ett större arbete, hvilket, enligt Martins öfvertygelse, skulle blifva af stor vikt för den svenska kultur- och konstforskningen och utgöra en heder för vårt land. De med ett dylikt arbete förenade kostnader vore dock för stora för att kunna bäras af

en enskild person. Martin anhölle därför, att akademien måtte hos Eders Kongl. Maj:t göra framställning om ett anslag af 3,000 kronor till bestridande af kostnaderna för forskningar i Ryssland och Turkiet under innevarande års sommar i oförmälda syfte, under vilkor att hela det hemförda materialet skulle till akademien öfverlemnas.

I sin förenämnda skrifvelse har vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien anført, att det förut nämnda, af Martin utgifna stora och synnerligen väl utstyrda arbetet »Kongliga svenska gåfvor till ryske Zaren» visat sig utgöra en särdeles god början till en illustrerad inventarieförteckning öfver svenska, i utlandet spridda minnen; att akademien ansåge sig kunna vitsorda, att en dylik förteckning, om den erhöille behörig utsträckning till olika länder, borde kunna lemna synnerligen goda bidrag till vår kultur- och konsthistoria; samt att, då Martin visat sig hafva goda förutsättningar för sådant arbete, som här ifrågasatts, akademien lifligt tillstyrkte bifall till den af honom gjorda anhållan.

Uti en till ecklesiastikdepartementet sedermera ingifven promemoria har Martin ytterligare i ämnet anført, att till de af honom omtalade svenska minnen i Ryssland mången intressant pjes vore att tillägga, men att han ville inskränka sig till den dyrbaraste gåfva, som någonsin lemnat Sverige, den kolossala rubin, som Konung Gustaf III skänkt Kejsarinnan Katarina och som än i dag sutte i ryska kejsarkronan och utgjorde ryska skattkammarens stolthet. Denna gåfva representerade i närvarande stund ett värde af omkring en million kronor. Ifrån Östersjöprovinserna, som Martin sjelf ej besökt, kände han praktfulla silfverpjeser, som tillhört Carl Gustaf Wrangel, Torstenson och Bengt Horn. I Polen hade förslaget om forskningarna rörande dervarande svenska minnen på flere håll mottagits med stort intresse, och flere inflytelserika personer hade lofvat att på allt sätt stödja förslaget. Tills vidare kunde Martin omnämna såsom der befintliga några väldiga silfverpjeser, som tillhört Konung Carl X. I Österrike förvarades Gustaf Adolfs-reliker från slaget vid Lützen, men äfven der kunde man hoppas att återfinna många andra minnen från trettioåriga kriget. Likaså borde man kunna återfinna den praktfulla galavagn, som Konung Gustaf III skänkt Maria Theresia. I Turkiet borde främst i Konstantinopel göras forskningar för att återfinna dokument rörande Konung Carl XII:s vistelse i Turkiet. Grundad anledning funnes, att dessa forskningar komme att krönas med framgång. Rester af gåfvor från honom till sultanen torde ej heller saknas. Det vore kanske ej heller omöjligt att återfinna de storartade presenter Konung Carl XII sändt Persiens shah, om forskningarna en dag utsträcktes ända dit bort. Rikaste utbytet komme dock med full säkerhet

Tyskland att lemna. En uppräknig af alla redan mer eller mindre kända föremål af svenskt ursprung skulle verka tröttande. Martin ville därför endast nämna vapen och kanoner i Zeughaus i Berlin, Gustaf Adolfs bibel och andra dyrbarheter i Dresden, Lutherpokalen och minnen från trettioåriga kriget i Leipzig jemte ett präktigt porträtt af Konung Gustaf III, Gustaf Adolfs-minnen i stort antal i Nürnberg, porträtt-samlingen i Heidelberg, de storartade arbeten af emaljeradt guld, som tillhört Konung Sigismund, numera förvarade i München. För öfrigt funnes i Bayern privatsamlingar innehållande talrika svenska minnen. Dessa forskningar skulle sannolikt gifva ett resultat, högst betydligt öfverstigande förväntningarna. Detsamma torde gälla Danmark. Hvad franska samlingar innehölle i detta afseende vore föga kändt; dock hade man anledning att äfven derifrån förvänta intressanta fynd. Under arbetets gång framkomme kanske meddelanden, som nödvändiggjorde forskningarnas utsträckande äfven till spanska halfön.

Förutsatt att ungefär 100 fotografier toges under hvar resa, torde kostnaderna, som dermed vore förbundna, ej kunna sättas lägre än 1,000 kronor. För att minska dem ämnade Martin visserligen medföra egen fotografiapparat, men erfarenheten hade lärt, att det ofta blefve nödvändigt att anlita fotograf på platsen, och i sådant fall torde kostnaden för hvar plåt icke komma att understiga 10 à 15 kronor. De fotografier, som tagits af de förut nämnda silfverskatterna i Moskwa, hade kostat 16 kronor stycket i genomsnitt. Lefnadskostnader och resor under en tid af 3 till 4 månader kunde ej beräknas lägre än 2,000 kronor, allra helst i länder med så stora afstånd och höga lefnadskostnader som Ryssland och Turkiet.

Med anledning af hvad sålunda anförts och då ifrågavarande forskningar förvisso blifva af stort intresse för vårt lands historia, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att på extra stat för år 1901 anvisa ett belopp af 3,000 kronor såsom understöd till företagande af forskningar efter svenska minnen i främmande länder, under vilkor att den person, hvilken erhåller uppdrag att utföra berörda forskningar, skall vara skyldig att till vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademien öfverlemna de afbildningar och anteckningar m. m., som blifva frukten af hans forskningar.

Vid bifall härtill lärer hinder ej förefinnas för Eders Kongl. Maj:t att låta under innevarande år af tillgängliga medel förskottera ifrågavarande belopp.»

I departementschefens hemställen instämde statsrådets öfriga ledamöter.

Hvad statsrådet sålunda i underdånighet hemställt, behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:

C. E. Blom.
